

"אנחנו יכולים לסמוך רק על אלה שקשרו את גורלם בישראל"

הכלכלן וחתן פרס ישראל פרופ' אריאל רובינשטיין מנסח קוד אתי שיעזור להשאיר בארץ את המדענים המבריקים ביותר. את תוכנית האוצר להוציא מליארדים כדי להחזיר מחו"ל אנשי אקדמיה יורדים הוא דוחה בתוקף: "מי שלא רוצה להיפרד מהמשרה המפוארת - שיישאר שם"

שי אספריל

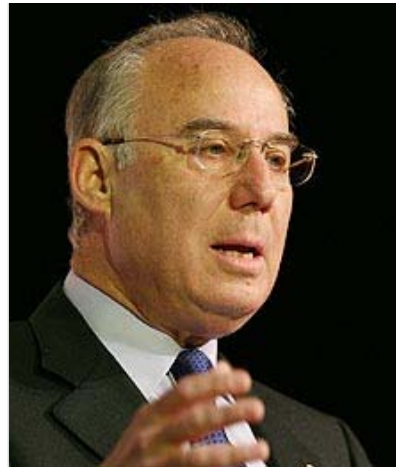
09:00 , 19.04.10

94 תגובות

ערב יום העצמאות ה-62, חתן פרס ישראל פרופ' אריאל רובינשטיין מוטרד ממה שהוא רואה כאחת הבעיות הבערות באקדמיה הישראלית, ומכח זה גם של מדינת ישראל: בריחת המוחות. מי שמכיר קצת את רובינשטיין, אחד התיאורטיקנים המובילים בכלכלה העולמית בתחום תורת המשחקים וחתן פרס א.מ.ת, לא יופתע מדעותיו הנחרצות. הוא אינו חושש לתקוף מדיניות של הממשלה או של הרשויות האקדמיות, כאשר הוא סבור שהיא מחמיצה את מטרתה. ברוח זו הוא מתנגד כיום בתוקף דווקא לתוכנית הגרנדיוזית שעליה הכריז משרד האוצר בחודש שעבר, שנועדה להחזיר לישראל את המוחות האקדמיים המבריקים שעזבו לחו"ל. לפי התוכנית, תקצה המדינה לא פחות מ-1.3 מיליארד שקל להקמת 30 מרכזי מצוינות באוניברסיטאות בישראל. המרכזים יעסיקו חוקרים בשכר גבוה באופן משמעותי מזה שמקבלים כיום עמיתיהם באקדמיה. כך, מאמינים באוצר, המדינה תוכל להחזיר למוסדותיה 300 אנשי אקדמיה ישראלים שמועסקים כיום באוניברסיטאות בארצות הברית.

לצפייה בכתבות נוסף מתוך מוסף עצמאות לחץ כאן

ההתנגדות של רובינשטיין נובעת ממניעים שהוא מגדיר ציוניים: "אני שמאלן גאה, ואני סבור שמחר בבוקר צריך להסתלק מכל השטחים ולחלק את ירושלים, אבל אני גם ציוני ומכאן נובעות העמדות שלי בסוגיית בריחת המוחות", הוא פותח בסוג של הקדמה ומסביר: "בעשור האחרון היו צמצומים רבים באקדמיה הישראלית, ואני בהחלט בעד הפניית משאבים לאוניברסיטאות, אבל חורה לי מאוד שהמימון הוא עבור תנאים טובים יותר דווקא לישראלים שלא קשרו את חייהם עם האקדמיה בארץ.

יעקב פרנקל, נגיד בנק ישראל לשעבר. "מינויים של יורדים אינם ראויים עקרונית, כי אלה אנשים שחיו שנים בחו"ל. מנהיגים צריכים לבוא מתוך מי שקושר את גורלו למדינה"

"הפתרון למצוקת האקדמיה כאן צריך לנבוע מתוך מנהיגות פנימית שתתבסס על קבוצת אנשים שקשרו את גורלם לישראל לא בשל שיקולים אקדמיים, אלא מאלף סיבות אחרות: כי הם אוהבים את השפה, כי הם 'מתים' לשרת במילואים, ולא רק לסרב לשרת בשטחים, כי המשפחה שלהם פה או כי הם אוהבים לטייל בטבע שלנו. רק על הקבוצה הזאת החברה הישראלית יכולה לסמוך, ולא על אנשים שיבואו בתמורה לנזיד עדשים, שיגיעו לכמה שנים, ינצלו את המקורות ויחזרו למקום שממנו באו."

אבל יש פה רעיון להקים מרכזי מצוינות שישרתו גם חוקרים מקומיים מצטיינים. "האוריינטציה של התוכנית היא להחזיר את היורדים ולא לטפח את אלה שנמצאים פה, וזה מה שמפריע לי. הרעיון להקמת מרכזי מחקר הוא נכון, וזה כבר קורה, אבל מפני שקמה קבוצה של אנשים שעשתה משהו, ולא משום שאיזה אדמיניסטרטור

החליט על כך. באוניברסיטה העברית הוקמו מרכז לחקר הרציונליות מהמובילים בעולם, והמרכז לחקר המוח. שני המרכזים האלה הוקמו על ידי קבוצת אנשים ציוניים שקשרו את גורלם למקום הזה."

"אפשר לסגור את המחלקות למימון"

רובינשטיין נולד באפריל 1951, כשמדינת ישראל היתה בדיוק בת שלוש. הוא גדל עם המדינה והפך לחוקר בעל שם עולמי אבל גם לאחד מהוגי הדעות המרכזיים והשנויים במחלוקת בשיח הכלכלי-חברתי בישראל. בשנים

האחרונות הצליח להפתיע רבים כשהתבטא נגד לימודי הכלכלה במתכונתם הנוכחית; נגד השימוש בתורת המשחקים, שהוא עצמו מוביל את המחקר בה; נגד החמדנות של האוניברסיטאות; וכן, גם נגד השכר הגבוה שלו ושל עמיתיו, המרצים הבכירים. במידה רבה נראה שהעובדה שנולד וגדל במקביל להקמת המדינה כורכת את גורלו ועתידו באלו שלה.

רובינשטיין. "התמריצים צילום:
באקדמיה לא הגיוניים: אוראל
צריך לתגמל חוקרים כהן
צעירים, שמקבלים הצעות
מפתות מחו"ל, ולא את
הפרופסורים שכבר בתוך
המערכת"

אחד מעקרונות התוכנית הוא כי המימון למרכזי המחקר יגיע מהמדינה, מהאוניברסיטאות אבל גם מתורמים פרטיים. אתה מתנגד לפילנתרופיה. למה בעצם?

"אני בעד תרומות, אבל השאלה היא מה קודם לה. אם אנחנו רוצים להקים מרכז לפילוסופיה ומחפשים תורם, ולאחר שלא מוצאים מקימים אותו בכל זאת - זה מעולה. הסכנה טמונה בכך שלתורמים יש השפעה על כיווני המחקר המדעיים: תורמים בדרך כלל רוצים מרכזים שחוקרים כלכלה, עסקים, ממשל וביטחון, ולא את מדעי הרוח".

וכשרובינשטיין מדבר על אותם מרכזים, הוא נדלק. הדיבור נעשה

יותר אמוציונלי ותוכן דבריו מוקצן: "שום דבר לא יקרה אם תחומי אקדמיה מסוימים ייזנחו", הוא לא מתאפק. "יש טענה שאנשים בתחום המימון לא מגיעים לישראל. יבורכו הנשארם! שום דבר לא יקרה אם כל המחלקות למימון בישראל ייסגרו. התועלת שלהן לחברה הישראלית מוטלת בספק. לא ברור אם אינם גורמים יותר נזק מתועלת, ואת זה ראינו במשבר האחרון. אם אנשי מימון אינם מוכנים להיפרד מהמשרות המפוארות שיש להם בארה"ב - שיישאר שם".

ההתנגדות של רובינשטיין לתוכניות הלימוד "המיוחדות" שצצו ברחבי האקדמיה בארץ בשנים האחרונות - בממשל, ביישוב סכסוכים ובאסטרטגיה - היא חריפה. הוא סבור שעצם קיומן של התוכניות האלה במסגרת האוניברסיטאות היא "בגידה בעקרונות האקדמיים", לא פחות. "מקומן לא באקדמיה. מוטב היה שכל התוכניות הללו, ולמעשה כל בתי הספר למינהל עסקים, היו ננעלות מאחורי סורג ובריח".

אתה גם נגד שכר דיפרנציאלי באקדמיה באופן שנועד לפתות את "המונחות הבורחים"?
"אני מתנגד לזה באופן נמרץ. הרעיון שקבוצה קטנה של אקדמאים מובילים בכל מרכז יקבלו שכר עצום, כזה שהיו מקבלים בארה"ב, הוא רעיון רע לחברה הישראלית. אני דווקא בעד הקטנת הפערים בין החוקרים בישראל, ולא הגדלתם. אף שזה פועל נגד האינטרס האישי שלי, אני בעד הורדת השכר של הפרופסורים מן המניין והעלאת שכרם של המרצים הצעירים. במערכת התמריצים הישראלית יש חוסר היגיון מוחלט: אם השכר נועד להביא אנשים טובים לאקדמיה, צריך לתגמל אנשים צעירים. אנחנו לא רוצים אחרי אדם בן 50 שכבר נמצא במערכת, אלא אחרי אנשים צעירים שמתלבטים, שמקבלים הצעות ממקומות אחרים. גם מבחינת ההגינות, עיקר ההוצאות של אדם הן כאשר הוא צעיר, כשהוא קונה דירה, כשנולדים לו ילדים. עדיף לתמרץ אותו בגיל הזה, על חשבון השכר שיקבל בעתיד".

הרצליה 2010

נגיד בנק ישראל	צילום: אורי
סטנלי פישר	פורת

"מוותרים על רמה בשביל כסף"

בבית הקפה שבו מתנהלת השיחה בינינו נשמע רחש תמידי. נהמת מכונת האספרסו ושקשוק הכוסות מתערבלים בדיבור של של צעירים וקשישים, מלצרים ולקוחות - עברית בשלל סגונות ומשלבים. רובינשטיין בוהה סביב ושולח חיוך עצוב ומעלה נקודה נוספת הטורדת את מנוחתו.

"קראתי אצלכם ב'כלכליסט' שבטכניון רוצים שלימודי התואר השני יתנהלו באנגלית, כדי להכשיר סטודנטים

ישראלים לפעילות בכלכלה הגלובלית, כביכול, ועל הדרך להביא לכאן סטודנטים מחו"ל. מובן שלדעתי האוניברסיטאות צריכות להתעקש לשמר את העברית כשפת ההוראה הבלעדית. באקלים הפוליטי הנוכחי הסיכוי להפוך את ישראל למעצמה אקדמית הוא דמיוני, וההנחה שאם ילמדו כאן באנגלית יגיעו לחיפה סטודנטים זרים לא סבירה. כל המהלך הזה מסמל את החמדנות של האקדמיה, שמדי פעם רואה הזדמנויות לעשות רווחים, שהם בדרך כלל רווחים שוליים".

נשיא אוניברסיטת תל אביב
לשעבר צבי גליל

אותה חמדנות שמתבטאת בפתיחת תוכניות למנהלים שרמתן האקדמית מוטלת בספק, אך שכר הלימוד בהן גבוה? "הרעיון של השכלה לעם הוא מבורך. בעבר היו פרופסורים שעברו מקיבוץ לקיבוץ כדי לתת הרצאות, אבל בתוכניות שאתה הזכרת יש ויתור מראש על הרמה האקדמית כדי להשיג מקורות כספיים, שכאמור אינם גדולים. עולם המכללות נוצר בדיוק לדבר הזה, לתת השכלה לעם, ואסור שאוניברסיטאות המחקר ישמשו לצרכים הללו".

נראה שעיקר הביקורת של רובינשטיין אינו ממוקד במשרד האוצר אלא בחבריו המנהלים את האקדמיה. באינספור דיונים עמד כאופוזיציה ליוזמות שונות שהועלו על

ידי הנהלת הממסד. "יחידה באוניברסיטה שמקבלת משאבים אינה מתעניינת ביחידות שנזנחות. אין סולידריות, ואין הפנמה שניתן להשיג יותר אם פועלים יחד". לטענתו, חלק מהבעייתיות בשיטה נובעת מכך שהאקדמיה בארץ, ובעיקר אוניברסיטת תל אביב - האוניברסיטה שלו - מנוהלת על ידי קבוצת אנשי עסקים החברים בוועד המנהל של הממסד.

ביום שבו אנו נפגשים [מפרסם "כלכליסט"](#) ידיעה שלפיה צבי גליל, הנשיא המודח של אוניברסיטת תל אביב, ימונה לראש בית הספר למחשוב באוניברסיטת ג'ורג'יה טק שבארה"ב. לדברי רובינשטיין, בידיעה קטנה זו טמונה אחת מבעיות המנהיגות של ישראל כיום.

"אף שיש לי סימפטיה רבה אליו ולמאבקים שהוא ניהל מול הוועד המנהל באוניברסיטה, אני חושב שצבי גליל לא היה צריך להיבחר לנשיא האוניברסיטה, וגם כאן הסיבה היא ציונית. אנשים בתפקידי מנהיגות, ואלה כוללים פוליטיקאים ורמטכ"לים אבל גם את נגידי בנק ישראל ונשיאי אוניברסיטאות, צריכים לבוא מתוך ציבור האנשים שחי כאן במדינה. צבי גליל אמנם גדל בישראל אבל לאחר מכן חי עשרים שנה בארה"ב, ולכן המינוי שלו מלכתחילה לא היה ראוי בעיניי. לפי אותו עיקרון, גם המינויים של יעקב פרנקל ושל סטנלי פישר לנגידי בנק ישראל אינם ראויים, מפני שהם אנשים שבילו שנים רבות מחייהם מחוץ לישראל. לא מדובר באנשים שלא מצאו משרה בישראל אלא בכאלה שיכלו לחקור

וליצור במדינה הזו, אבל בחרו לעשות זאת בארה"ב. מבחינה מקצועית פושר אדם ראוי מאוד, אבל יש עניין עקרוני: לתפקיד מנהיגותי צריך להיבחר אדם שחי בתוך המערכת. לא יכול להיות שאדם יבוא לישראל, ימלא תפקיד מפתח בהנהגה, ולאחר מכן יחזור למקום שממנו בא".